

5. Miroshnichenko V. V., Torlo V. O. Problemy stanovlennia «zelenoi» ekonomiky v Ukraini. Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky. 2018. № 1(3). S. 83–88.
6. Prokhorova V. V., Protsenko V. M., Chobitok V. I. Formuvannia konkurentnoi stratehii pidpriemstv na zasadakh innovatsiino-spriamovanoho investuvannia. Kharkiv : UIPA, 2015. 291 s.
7. Prushkivska E. V., Shevchenko Yu. O. Rozvytok «zelenoi ekonomiky»: natsionalnyi aspekt. BIZNES-INFORM. 2013. № 3. S. 186–191.
8. Tepliuk M. A., Shvydanenko H. O. Suchasni trendy rozvytku innovatsiinoho pidpriemnytstva. Ekonomika ta derzhava. 2018. № 5. С. 89–92.
9. Tulska S. O., Chornii B. P. Vyrobnystvo ta spozhyvannia elektroenerhii v Ukraini. Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo. 2016. Vyp. 18. S. 56–62.
10. Chmyr O. S., Zakharkevych N. P. «Zelena» ekonomika: sutnist, tsili ta bazovi pryntsy. Ekonomichnyi visnyk Donbasu. 2013. № 3. С. 54–62. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/ecvd_2013_3_11.pdf
11. Shtets V.M. Ekoloho-ekonomichni aspekty perekhodu do «zelenoi ekonomiky» v Ukraini. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika. 2013. № 6. S. 108–113.
12. V. Chobitok, O. Shevchenko, O. Lomonosova, V. Kochetkov, V. Bykhovchenko Application of budget allocation models in the management of investment processes in the context of the digital economy development. Cuestiones Políticas. Vol. 39, № 71 (2021). <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.35>.
13. <https://uk.wikipedia.org>
14. <https://www.ukrstat.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 01.12.2023р., прийнята до публікації 27.12.2023р.

DOI 10.33111/vz_kneu.34.24.01.22.152.158
УДК 658:338.43

Тимченко Андрій О.

Аспірант кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Уманський національний університет садівництва
Вул. Інституцька, 1, м. Умань, Черкаська облсть, 20300, Україна
E-mail: timchenkoa08@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3894-136X

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СТРУКТУР АГРОБІЗНЕСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІЦНЕННЯ ПОЗИЦІЙ НА РИНКУ

Tymchenko Andrii O.

PhD student Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities
Uman National University of horticulture,
Street Institutska, 1, Uman, Cherkasy region, 20300, Ukraine
E-mail: timchenkoa08@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3894-136X

ASSESSMENT OF AGROBUSINESS STRUCTURES' PERFORMANCE AND PERSPECTIVES FOR STRENGTHENING MARKET POSITIONS

Анотація. Агробізнес, як складова сільськогосподарської сфери, визначається як система господарських відносин, що охоплює виробництво, переробку та збут сільськогосподарської продукції, яка впливає на соціально-економічний розвиток країни. Його важливість полягає не лише у забезпеченні населення продовольством, а й у створенні

робочих місць, формуванні експортного потенціалу та стабілізації аграрного сектору. Високий рівень конкурентоспроможності агробізнесу є стратегічним завданням для забезпечення сталого розвитку економіки та підвищення життєвого рівня населення. У сучасних умовах глобалізації та швидкої зміни ринкових тенденцій, оцінка діяльності структур агробізнесу стає критичною для успіху підприємств. Це важливий етап стратегічного планування, який дозволяє ідентифікувати основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність, зрозуміти ризики та можливості, а також розробити ефективні стратегії розвитку. Оцінка діяльності структур агробізнесу залежить від використання різноманітних методів, включаючи аналіз фінансових показників, визначення ринкової конкурентоспроможності, оцінку інноваційного потенціалу та аналіз ефективності управлінських процесів. Стаття акцентує увагу на важливості оцінки діяльності агробізнесу в контексті його конкурентоспроможності та сталого розвитку. Зокрема, розглядаються стратегічні фактори успіху, методи оцінки ефективності, а також роль управління та інновацій у зміцненні конкурентоспроможності агробізнесу. У статі також вказано на необхідність міжнародного співробітництва для розвитку аграрного сектору України, що сприяє поширенню інновацій та підвищенню конкурентоспроможності. Основний акцент роботи аналіз змін у сільському господарстві після початку війни в 2022 році та шляхів подальшого відновлення та розвитку сектору. Незважаючи на негативні наслідки війни, важливо активізувати заходи щодо відновлення та модернізації галузі. Після закінчення конфлікту передбачається зростання доданої вартості у сільському господарстві, розвиток садівництва, тваринництва та біоенергетики. Цифрові технології в сільському господарстві є ключовим інструментом для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності сектору. Загальна увага до створення сприятливих умов для сільськогосподарського землекористування, модернізації логістики та зберігання врожаю, а також надійний доступ до фінансових ресурсів є ключовими пріоритетами для подальшого розвитку аграрного сектору. Ураховуючи зазначені фактори, перспективи зміцнення позицій на ринку після війни в Україні визначаються активною підтримкою реформ, співпрацею з міжнародними партнерами та впровадженням інноваційних підходів у сільському господарстві. Висновки статті надають підстави для розробки практичних рекомендацій та стратегій, спрямованих на підвищення ефективності та стабільності агробізнесу в умовах сучасного ринкового середовища, а також для подальшого зміцнення його позицій на ринку.

Ключові слова: агробізнес, конкурентоспроможність, сталий розвиток, інновації, сільське господарство, діяльність, зміцнення позицій, соціально-економічний розвиток, модернізація, управлінські рішення, ефективність.

Abstract. Agribusiness, as a component of the agricultural sector, is defined as a system of economic relations encompassing the production, processing, and marketing of agricultural products, which influences the socio-economic development of the country. Its importance lies not only in providing food for the population but also in creating jobs, forming export potential, and stabilizing the agrarian sector. Ensuring a high level of competitiveness of agribusiness is a strategic task for ensuring sustainable economic development and improving the living standards of the population. In the modern conditions of globalization and rapid changes in market trends, evaluating the performance of agribusiness structures becomes critical for the success of enterprises. This is an important stage of strategic planning, which allows identifying key factors influencing competitiveness, understanding risks and opportunities, and developing effective development strategies. Evaluating the performance of agribusiness structures depends on the use of various methods, including analysis of financial indicators, determining market competitiveness, assessing innovation potential, and analyzing the efficiency of management processes. The article emphasizes the importance of evaluating agribusiness activity in the context of its competitiveness and sustainable development. In particular, strategic success factors, methods of performance evaluation, and the role of management and innovation in strengthening agribusiness competitiveness are considered. The article also highlights the need for international cooperation for the development of Ukraine's agricultural sector, which contributes to the dissemination of innovations and increasing competitiveness. The main focus of the work is

the analysis of changes in agriculture after the start of the war in 2022 and ways of further recovery and development of the sector. The conclusions of the article provide grounds for developing practical recommendations and strategies aimed at increasing the efficiency and stability of agribusiness in the conditions of the modern market environment, as well as for further strengthening its positions in the market.

Keywords: agribusiness, competitiveness, sustainable development, innovation, agriculture, activity, strengthening of positions, socio-economic development, modernization, management solutions, efficiency.

JELcodes: M 2; M 1; Q1; O1; O4.

Постановка проблеми. У зв'язку зі складним економічним становищем та особливостями сільськогосподарського сектору в Україні, агробізнес являє собою ключову галузь, що має великий потенціал для розвитку та зростання економіки країни. Однак, не зважаючи на важливість для забезпечення продовольчої безпеки та стабільності господарства, український агробізнес стикається зі значними викликами та проблемами. Проблеми, що стосуються ефективності виробництва, нестабільності на ринках, недостатньої конкурентоспроможності та обмеженими можливостями для інновацій, перешкоджають повному розвитку агробізнесу в Україні. Вирішення цих проблем вимагає системного підходу та глибокого аналізу діяльності структур агробізнесу, їх конкурентоспроможності та потенціалу для росту. Проведення дослідження щодо оцінки діяльності агробізнесу в Україні та виявлення шляхів зміцнення його позицій на ринку є надзвичайно важливим для подолання економічних труднощів та досягнення сталого розвитку сільськогосподарського сектору країни.

Метою статті є розглядання важливості та стратегічного значення оцінки конкурентоспроможності агробізнесу в контексті війни в Україні для забезпечення сталого розвитку економіки та підвищення якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідники активно аналізують агробізнес як високоефективну форму виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема, в контексті впливу різних факторів, таких як сталий розвиток, війна, та глобальні тенденції на аграрні ринки. Результати досліджень, проведених вітчизняними та зарубіжними науковцями, вказують на значення відповідальної соціальної, екологічної та економічної поведінки суб'єктів бізнесу в контексті досягнення результативності у господарській діяльності. Назарова К. О., Гордополов В. Ю., Куляша Н. Ю., Куляша О. Ю. [1] вивчали у своїх дослідженнях розвиток українського агробізнесу та методики оцінки його ефективності. Крюкова І. О. та Степаненко С. В. [6] у своїй роботі дослідили ефективність вітчизняного агробізнесу з точки зору сталого розвитку. Бурик З. М. [8] дослідив досвід ЄС у розвитку та керуванні сільських територій. Український аграрний сектор, як і багато інших сфер економіки, постраждав від вторгнення російських військ, що призвело до розгортання військових операцій та зміни економічного ландшафту країни. З'явилося багато досліджень, спрямованих на аналіз впливу війни на аграрний сектор України та світові аграрні ринки. Вчені з Київської школи економіки, Українського Клубу Аграрного Бізнесу та Міністерства закордонних справ України, а також зарубіжні дослідники зосереджуються на вивченні наслідків війни для аграрного сектору та продовольчої безпеки. Це питання у своїх роботах розглядали

Негрей М. [3], Трофімцева О. Бойко, Л. та Бойко, В. [9], Пономарьова М. С., Ломовських Л. О. [11], Шовкун Л. В. [12], Чернега І. І. [13] тощо.

Результати дослідження. Сучасна Україна має власний аграрний ринок, який регулюється відповідно до законодавства. Після отримання незалежності країна стала відома як великий аграрний виробник, що сприяло розвитку аграрного сектору та його регулюванню. Агроринок відіграє ключову роль у національній економіці, забезпечуючи значну частину валового внутрішнього продукту [1,11,16]. Відповідно до офіційної статистики у 2021 році вартість виробництва сільського, лісового та рибного господарства (АПК) значно зросла, досягнувши 122 350 млн грн, що становило 16,53% від загального ВВП, що наглядно демонструвало покращення у сільському господарстві та його зростання як ключового сектора економіки (табл. 1). Однак у 2022 році вплив військових дій відчутно вразив сільське господарство, знизивши його частку у формуванні ВВП до 86 759 млн грн. Це є суттєвим спадом порівняно з попереднім роком. Причини цього спаду включають переривання поставок, пошкодження інфраструктури, втрату доступу до ринків, втрату продукції, техніки, землі та інші негативні наслідки війни. Такий різкий спад сільського господарства вимагає уваги та додаткових заходів для відновлення сільськогосподарського сектору та забезпечення його стійкості в умовах конфлікту. Це може включати надання допомоги фермерам, відновлення інфраструктури, стимулювання виробництва та забезпечення безпеки та стабільності на сільських територіях.

Таблиця 1

**НОМІНАЛЬНИЙ ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ
У СЕРЕДНЬОКВАРТАЛЬНИХ ЦІНАХ БАЗОВОГО 2016 р., млн грн [2]**

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ВВП	663 435	687 930	697 090	696 706	740 310	507 614
Сільське, лісове та рибне господарство (АПК)	86 856	99 420	92 543	87 461	122 350	86 759
Частка, %	13,09	14,45	13,28	12,55	16,53	17,09

Аналізуючи офіційні дані, можна побачити, що з 2017 по 2021 рік експорт сільськогосподарської продукції зростав, досягаючи пікового значення у 2021 році. У той же час, імпорту сільськогосподарської продукції також збільшувався, досягнувши максимуму у 2021 році. Це свідчить про значний внесок сільськогосподарського сектору в зовнішньоекономічний оборот країни (рис. 1). Необхідно врахувати, що внаслідок війни в Україні виробництво сільськогосподарської продукції може зазнати значних змін через зруйнування інфраструктури, порушення ланцюга постачання та нестабільність у зоні конфлікту. Це може вплинути на експортні та імпорتنі показники в середньостроковій перспективі [1, 3].

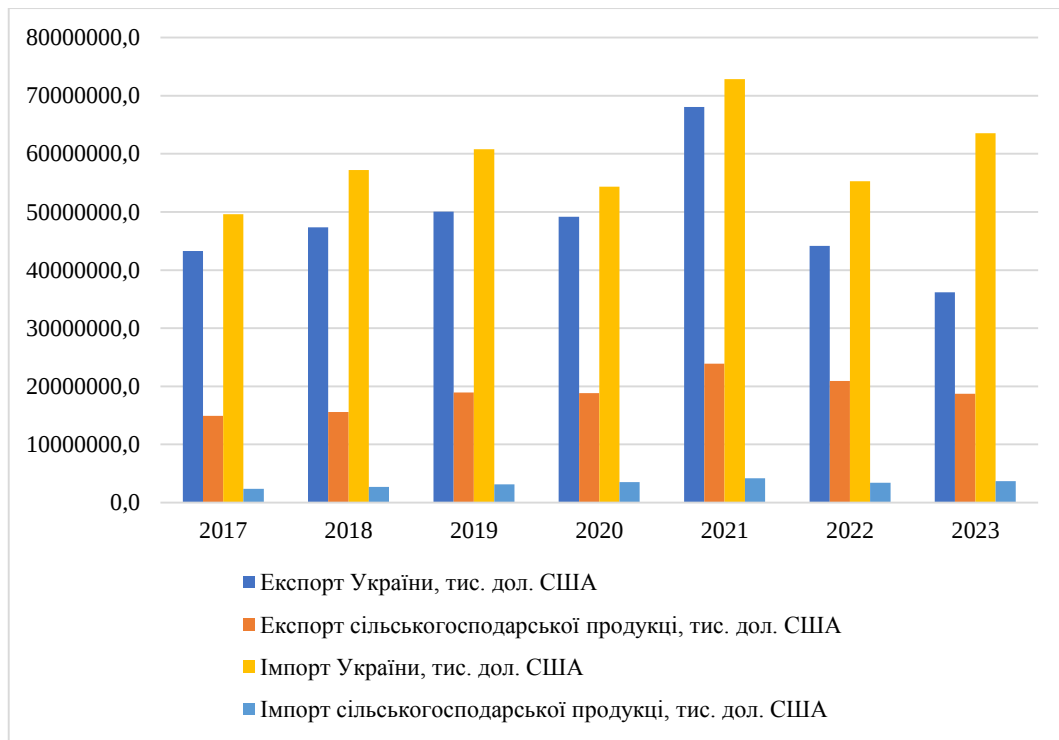

Рис. 1 Динаміка експорту та імпорту агропродукції в Україні, 2017–2023 рр., тис. дол. США [4]

Проте, у 2022 та 2023 роках спостерігається різке зниження як експорту, так і імпорту сільськогосподарської продукції. Це зниження пов'язане з наслідками війни в Україні, яка спричинила складнощі на внутрішньому ринку та торгові обмеження з іншими країнами. Також важливо врахувати зміни у відношенні експорту та імпорту сільськогосподарської продукції до загального зовнішньоекономічного обороту. Вони можуть вказувати на те, як змінюється роль сільськогосподарського сектору в економіці країни та наявні ризики для стабільності цього сектору в умовах воєнного конфлікту. З урахуванням негативного впливу війни на сільське господарство, важливо, щоб владні структури та бізнес-спільнота вживали заходів для забезпечення стабільності та подальшого розвитку цього ключового сектору економіки. Для підтримки аграрного ринку держава впроваджує різні заходи, включаючи фінансування з держбюджету, відшкодування податків та фінансову допомогу аграріям для інноваційних проектів. Кожного року виділяються все більше коштів для розвитку аграрного сектору [1, 18, 19]. Згідно офіційних даних щодо державних видатків спостерігається негативна динаміка у розмірах державної підтримки для сільського господарства протягом періоду з 2018–2023 роки. (рис. 1) Так, зміна видатків у 2021 році порівняно з 2018 роком склала близько — 41,7 %. Зміна видатків у 2022 році порівняно з 2021 роком становила приблизно — 53,1 %, що пов'язано із початком повномасштабного вторгнення та його наслідків. Зміна видатків у 2023 році порівняно з 2022 роком склала приблизно — 10,5 %.

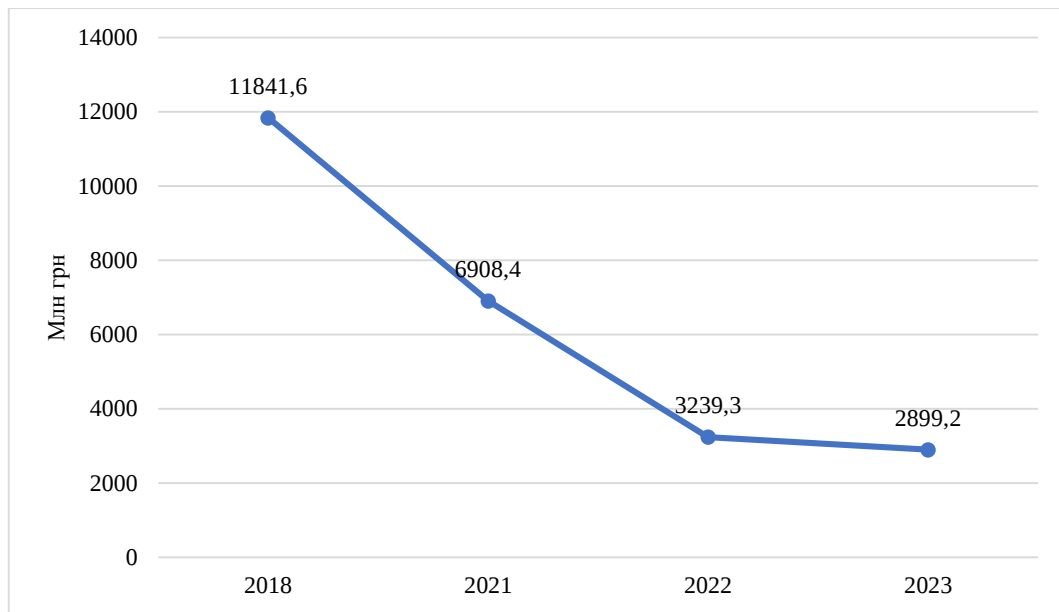

Рис. 2. Динаміка бюджетних видатків на підтримку АПК України у 2018–2023 рр., млн грн [5]

Ці відсоткові зміни вказують на тенденцію зменшення видатків на підтримку сільського господарства протягом розглянутого періоду. Ці відсоткові зміни відображають складнощі і можливості, з якими зіштовхуються сільськогосподарські структури та бізнес українського аграрного сектору. Зменшення державної підтримки може змусити їх шукати нові шляхи підтримки та розвитку, вдосконалювати ефективність та впроваджувати інновації для забезпечення конкурентоспроможності. Однак, водночас, це створює виклики для підтримки малого та середнього сільського бізнесу та розвитку сільських територій. За останні десятиліття структури агробізнесу почали реагувати на сучасні тенденції та зміни у парадигмі управління, звертаючи увагу на соціально-відповідальний підхід до бізнесу. Фінансові ринки, зокрема, інвестиційні, стають дуже чутливими до компаній, що спрямовують своє корпоративне управління на засадах сталого розвитку. Експерти переконані, що суспільна, екологічна та економічна поведінка підприємств може суттєво покращити їх фінансові показники та результати діяльності [6, 17, 20]. Реалізація цілей сталого розвитку у стратегії компаній сприяє отриманню довгострокової цінності для власників та інвесторів, поліпшенню корпоративної репутації та забезпеченню зростання фінансових показників. Врахування соціальних проблем та збереження природного середовища стає стратегічним фактором підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Бізнес-ідеї, що базуються на сталому розвитку, формують потенціал конкурентних переваг, що сприяє збільшенню можливостей генерації прибутку та поліпшенню фінансових показників діяльності. Вчені розглядають сталий розвиток аграрного сектору як здатність суб'єктів господарювання забезпечувати раціональну пропорційність між чинниками відтворення та розвитку в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього середовища [6, 11, 12, 14]. Міжнародне співробітництво

українського аграрного сектору постійно зростає, що свідчить про тісні зв'язки з економіками інших країн, зокрема, з країнами Європейського Союзу. Україна, як велика аграрна держава, має важливе значення у глобальній економіці через експорт значної кількості сільськогосподарської продукції. На сьогоднішній день увага до створення сприятливих умов для сільськогосподарського землекористування не приділялась належним чином. Для розвитку конкурентного ринкового середовища та поліпшення умов підприємницької діяльності в агробізнесі необхідне вивчення досвіду Європи. Це допоможе визначити перспективи для України [7]. В країнах Європейського Союзу діє обслуговуюча кооперація, яка підтримується державою та міжнародними фондами, сприяючи розвитку територій та збільшенню зайнятості у сільському господарстві. Кооперація стає ключовим фактором розвитку каналів збуту продукції в Європі. Крім того, розвиток агробізнесу базується на пріоритетах, таких як сталий розвиток, інновації та використання відновлювальних джерел енергії. Інвестиції у розвиток інноваційного потенціалу галузей є перспективним важелем для підприємництва в агробізнесі. Також у країнах ЄС переважає політика регіонального розвитку, що сприяє економічному зростанню через краще використання потенціалу регіонів. Створення та ефективне функціонування центрів досліджень сприятиме зростанню інноваційного потенціалу. Європейський досвід у сфері агробізнесу передбачає розвиток стратегій сталого використання ресурсів та зменшення викидів у повітря. Ця стратегія враховує модернізацію та екологічні аспекти роботи агропідприємств [8]. Треба урахувати ще й те, що аграрний сектор України зазнав значних фінансових та матеріальних втрат через військові дії, які часто відбувалися на значній частині сільськогосподарських земель аграрних підприємств та фермерів. Крім того, існує велика небезпека забруднення сільськогосподарських угідь боеприпасами, мінами та розлитими паливно-мастильними матеріалами. Україна зазнала збитків через втрати зернової, олійної та іншої сільськогосподарської продукції не лише внаслідок знищення, але й через систематичне вивезення її окупантами за межі нашої держави. Крім того, через продовження бойових дій великих втрат погोलів'я зазнає галузь тваринництва. Окрім матеріальних втрат, існують непрямі втрати від недоотриманих прибутків та збільшення витрат у зв'язку з подорожчанням факторів виробництва [9]. Щодо перспектив зміцнення позицій на ринку після війни, одним із ключових напрямків є впровадження цифрових технологій у сільське господарство. Неможливо за короткий час перетворити аграрний сектор на високотехнологічну галузь без широкого застосування інноваційних технологій. Дослідники виділили три основні напрямки в аграрній сфері, які вимагають уваги та реформ: Удосконалення експортної логістики — це перший пріоритет. Втручання світової спільноти сприяло відновленню логістичних коридорів, зокрема, приєдналися порти на Чорному морі [17—20]. Надійне зберігання зібраного врожаю стало другим пріоритетом. Підтримка ФАО забезпечила українських аграріїв надійним обладнанням для зберігання зернових культур, що допомогло вирішити проблему дефіциту зерносковищ через часткову їх втрату під час війни. Наявність кредитних ліній та вільний доступ до фінансових потоків для аграріїв — третій пріоритет. Українські й закордонні партнери активно співпрацюють у вирішенні цих завдань. Після закінчення війни передбачається модернізація аграрної галузі, збільшення доданої вартості, розвитку садівництва, тваринництва, біоенергетики тощо. Навіть під час

війни, інституції держави разом з бізнесом вкладають зусилля в забезпечення переходу підприємств на сталу модель розвитку в період повоєнного відновлення економіки країни [10, 18].

Висновки. Україна, виходячи на аграрний ринок після отримання незалежності, стала значним гравцем у світовому сільському господарстві, що сприяло значному розвитку цього сектору економіки. Однак, з початком війни в 2022 році, сільське господарство відчувало суттєвий спад через перерви в поставках, пошкодження інфраструктури та інші негативні наслідки конфлікту. Відновлення та підтримка сільського господарства стають нагальними завданнями, які потребують активної участі урядових структур та бізнес-спільноти. Зниження державної підтримки може створити складнощі для розвитку та конкурентоспроможності аграрного сектору, а також вплинути на малі та середні підприємства в цій галузі. З урахуванням змін на аграрному ринку та викликів, які створює війна, важливо продовжувати активні заходи підтримки сільського господарства, сприяти інноваціям та підвищенню конкурентоспроможності. Також необхідно звертати увагу на розвиток малих та середніх підприємств у цій галузі для зміцнення позицій на ринку та забезпечення стабільного розвитку агробізнесу в Україні. Сталий розвиток стає керівним принципом для агробізнесу, привертаючи інвесторів, які цінують соціально-відповідальний підхід до бізнесу. Реалізація стратегій сталого розвитку може покращити фінансові показники підприємств та підвищити їх корпоративну репутацію. Міжнародне співробітництво є ключовим для розвитку аграрного сектору України. Співпраця з країнами Європейського Союзу сприяє поширенню інновацій, підвищенню конкурентоспроможності та розвитку каналів збуту. Вивчення європейського досвіду допомагає у вдосконаленні умов підприємницької діяльності та зменшенні негативного впливу на навколишнє середовище.

Література

1. Назарова К. О., Гордополов В. Ю., Куляша Н. Ю., Куляша О. Ю. Розвиток агробізнесу в Україні: аналіз, оцінка та аудит. Бізнес Інформ. 2020. № 9. С. 136–146. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-136-146>
2. Національні рахунки (ВВП) Валовий внутрішній продукт (у середньоквартальних цінах базового 2016 р., млн грн) URL: https://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_scb16_2017_2020_u.htm
3. Бойко, Л., Бойко, В. (2023). Сучасний стан агробізнесу в Україні та його ревіталізація у післявоєнний період. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (16), 55–61. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.7>
4. Товарна структура зовнішньої торгівлі України URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/zd/tsztt/arh_tszt2023_u.html
5. Бюджетні видатки України URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table>
6. Крюкова І. О., Степаненко С. В. Ефективність вітчизняного агробізнесу у призмі пріоритетів сталого розвитку. Агросвіт. 2022. № 9–10. С. 3–12. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3598&i=0>
7. Memon A., Yong An Z., & Memon M.Q. Does financial availability sustain financial, innovative, and environmental performance? Relation via opportunity recognition. Corporate Social Responsibility and Environmental Management. 2020. №. 27. Pp. 562—575.]

8. Бурик З. М. Обслуговуюча кооперація сільських територій: досвід політики держав ЄС. Інвестиції: практика та досвід. № 7. 2019. С. 96–102. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2019/18.pdf
9. Негрей М., Трофімцева О. Аналіз аграрного сектору України в роки війни // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія економічна. 2022. № 102. С. 49–56. URL: <https://periodicals.karazin.ua/economy/article/view/20374>
10. Бізнес назвав основні напрямки розвитку агросектору під час війни. URL: <https://landlord.ua/news/biznes-nazvav-osnovni-napriamky-rozvytku-agrosetoru-pid-chas-viiny/>
11. Ponomarova M., Lomovskykh O. Chip L., Krivosheya E., Lisova (2021) Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agro business // Financial and credit activities: problems of theory and practice, номер 2 (37), p. 263–270. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3825>
12. Пономарьова М. С. Шовкун Л. В., Савельєва О. М. Економічні та правові важелі підприємництва як складника ефективного розвитку агробізнесу. Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2015. № 1. С. 227–236.
13. Cherneha I., Garazha, O., Shyian, D., & Petrenko, O. Entrepreneurship development in completion of administrative-territorial and land reforms: sustainability of rural areas and investment competitiveness Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2022. 2(43), 373–379. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3563>
14. Чернега І. І. Стратегічні аспекти формування соціально-економічного механізму підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки / Вісн. ХНАУ. Серія «Економічні науки». 2019. № 4. Т. 2. С. 73–80
15. Чернега І. І., Нестерчук Ю. О., Бленда Н. О. Державна підтримка діяльності підприємницьких структур аграрного сектору України // Вісн. УНУС. Серія «Економіка». 2021. № 99. Ч 2. С. 232–239
16. Рябуха М. С., Цицоріна А. Є. Конкуренція як категорія ринкових відносин і конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень // Вісник ХНАУ. Серія: економіка АПК і природокористування. — Харків: ХНАУ. — 2007. — №. 6. — С. 96–100.
17. Пономарьова М. С., Захаров І. К., Іваненко В. Є. (2019). Механізм підвищення конкурентоспроможності підприємницької діяльності. Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». URL: http://visen.knau.kharkov.ua/visn_2019_1.html.
18. Ponomarova, M.; Yevsiukov, A.; Shovkun, L.; Zolotarova, S.; Kramarenko, I. Formation and Management of the Development of Agricultural Production and Processing of Agricultural Products and the Value of Food Technologies. Financ. Credit. Act. Probl. Theory Pract. 2022, 4, 58–67
19. Рябуха І. С. Обґрунтування товарної стратегії підприємства та пошук шляхів підвищення маркетингових позицій підприємства. Науково-виробничий журнал «БізнесНавігатор». 2014. № 3. С. 12–18.
20. Мещеряков В. Є. Логістична та маркетингова діяльність як ефективне застосування функцій менеджменту в системі конкурентного середовища та посилення конкурентних переваг Причорноморського регіону / В. Є. Мещеряков, М. С. Пономарьова, І. С. Должикова // Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 52(1). С. 86–92. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_52\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_52(1)_15)

References

1. Nazarova K. O., Gordopolov V. Yu., Kulyasha N. Yu., Kulyasha O. Yu. Development of agribusiness in Ukraine: analysis, evaluation and audit. Business Inform. 2020. No. 9. С. 136–146. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-136-146>

2. National accounts (GDP) Gross domestic product (at average quarterly prices of the base year 2016, UAH million) URL: https://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_scb16_2017_2020_u.htm
3. Boyko, L., & Boyko, V. (2023). The current state of agribusiness in Ukraine and its revitalization in the post-war period. *Taurian Scientific Herald. Series: Economics*, (16), 55-61. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.7>
4. Commodity structure of foreign trade of Ukraine URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/zd/tsztt/arh_tsztt2023_u.html
5. Budgetary expenses of Ukraine URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table>
6. Kryukova I. O., Stepanenko S. V. Effectiveness of domestic agribusiness in the perspective of sustainable development priorities. *Agroworld* 2022. No. 9-10. P. 3–12. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3598&i=0>
7. Memon A., Yong An Z., & Memon M.Q. Does financial availability sustain financial, innovative, and environmental performance? Relationship via opportunity recognition. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 2020. No. 27. Pp. 562–575.]
8. Buryk Z. M. Service cooperation of rural areas: the policy experience of the EU states. *Investments: practice and experience*. No. 7. 2019. P. 96—102. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2019/18.pdf
9. Nehrey M., Trofimtseva O. Analysis of the agriculture sector of Ukraine during the war // *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*. 2022. № 102. C. 49–56.
10. Business named the main directions of development of the agricultural sector during the war. URL: <https://landlord.ua/news/biznes-nazvav-osnovni-napriamky-rozvytku-ahrosektoru-pid-chas-viiny/>
11. Ponomarova M., Lomovskykh O. Chip L., Krivosheya E., Lisova (2021) Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agro business // *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, nomer 2 (37), r. 263-270. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3825>
12. Ponomar'ova M. S. Shovkun L. V., Savel'yeva O. M. Ekonomichni ta pravovi vazheli pidpryemnytstva yak skladnyka efektyvnogo rozvytku ahrobiznesu. *Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky»*. 2015. № 1. C. 227–236.
13. Cherneha I., Garazha, O., Shyian, D., & Petrenko, O. Entrepreneurship development in completion of administrative-territorial and land reforms: sustainability of rural areas and investment competitiveness *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 2(43), 373–379. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3563>
14. Cherneha I. I. Stratehichni aspekty formuvannya sotsial'no-ekonomichnoho mekhanizmu pidpryemnyts'kovi diyal'nosti v ahrarynomu sektori ekonomiky / *Visn. KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky»*. 2019. № 4. T. 2. S. 73–80
15. Cherneha I. I., Nesterchuk YU. O., Blenda N. O. Derzhavna pidtrymka diyal'nosti pidpryemnyts'kykh struktur ahrarynoho sektoru Ukrayiny // *Visn. UNUS. Seriya «Ekonomika»*. 2021. № 99. CH 2. C. 232–239
16. Ryabukha M.S., Tsytsorina A.YE. Konkurentsia yak katehoriya rynkovykh vidnosyn i konkurentospromozhnist' yak predmet naukovykh doslidzhen' // *Visnyk KHNAU. Seriya: ekonomika APK i pryrodokorystuvannya*. — Kharkiv: KHNAU. — 2007. — №. 6. — S. 96–100
17. Ponomar'ova M. S., Zakharov I. K., Ivanenko V. YE. (2019). Mekhanizm pidvyshchennya konkurentospromozhnosti pidpryemnyts'kovi diyal'nosti. *Visnyk KHNAU im. V. V. Dokuchayeva. Seriya «Ekonomichni nauky»*. URL: http://visn.knau.kharkov.ua/visn_2019_1.html.
18. Ponomarova, M.; Yevsiukov, A.; Shovkun, L.; Zolotarova, S.; Kramarenko, I. Formation and Management of the Development of Agricultural Production and Processing of

Agricultural Products and the Value of Food Technologies. Financ. Credit. Act. Probl. Theory Pract. 2022, 4, 58–67

19. Ryabukha I. S. Obhruntuvannya tovarnoyi stratehiyi pidpryyemstva ta poshuk shlyakhiv pidvyshchennya marketynhovykh pozytsiy pidpryyemstva. Naukovo-vyrobnychyy zhurnal «BiznesNavyhator». 2014. № 3. S. 12–18.

20. Meshcheryakov V. YE. Lohistychna ta marketynhova diyal'nist' yak efektyvne zastosuvannya funktsiy menedzhmentu v systemi konkurentnoho seredovyscha ta posylennya konkurentnykh perevah Prychornomors'koho rehionu / V. YE. Meshcheryakov, M. S. Ponomar'ova, I. S. Dolzhykova // Prychornomors'ki ekonomichni studiyi. 2020. Vyp. 52(1). S. 86–92. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_52\(1\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_52(1)))__15

Стаття надійшла до редакції 22.11.2023 р., прийнята до публікації 27.12.2023 р.